

پۆلى رۆمانى . . . وهكى مينبهرهكا جفاكى

ئامادهكرن: زۆزان صادق طروانشى

كه رستى بابهتى خوه ژ زين و ژينگهها خوه ئەوا تيدا دژيت وهر دگريت. و ب شيوهكى رهمهكى (عفوى) دنقئسىت و فه دگيريت، ئەف كه رسته نه د سادهنه، بهلكو مانا و تيگهها چيروكى هه لدگريت و شرؤقه كرنا وان رويدانايه، ئەا ئەف رهگهزهيه كاري ئەدهبى ل سهر دهيتته ئافاكرن، نه د بى بهانه كو دهست ژى بهيتته بهردان، بهلكو ههر بهشهكى ژوان سهنگا خوه يا پهى ئەفه ديار دكهت كو ئەو رهگهزىن دناف رۆمانى دا دهيتنه بكارئىنان ههرئىك ل دويف پئدقيا جهى خوه دهيتته پاراستن، ههر رهگهزهكى پيرؤزيا خوه يا هزرى يا ههى،

رۆمان وهكو وئنهيهكى ئەدهبى، خوه ب پۆلهكى جفاكى دئىنيتته پئش، له ورا سه ربؤرهكا هونه ريا ب تنى يه و يا ئىك لايه نه. نقئسسهرهك ب تنى دداهئىت، ئەف نقئسسهره هزرى د نقئسىنا وئى و داريتنا وئى دا دكهت. كو ههر ئەفهيه دبىته دهستپىك بؤ ئەفراندنا كاري هونه رى و بهردهواميا روودانا و درووستبونا دناقبهرا هزروبيرىن جودا جودا، دناقبهرا كه سانئىن جودا جودا ژ جفاكى. هندهك جارا جه ماوهر دبىته ئەگهر و هاندهر بؤ بهردهواميا نقئسىنا رۆمانى زئندهبارى وئى چهندي كو رۆمانقئس بهرهم هئنه رى تئكستا ئەدهبى يه و

ئەفجا ئەف رەگەزە چ رەگەزین هونەری بیت کو د تایبەتن ب شیوئی ئەدەبی و خووجەیا وان، یان رەگەزەکی بابەتی بیت کو کەرستی وئی واقع بیت، کو نقیسەر سەرەدەریی دگەل دکەت یان ژى دبیت ئەو واقع بیت ئەوئی هەرلەت ئافا بکەت و بینیتە دناف مەیدانی دا.

رۆمان کۆمەلەکا پەیفانە ئەف پەیفین دەینە چیکرن چ یین نقیسی یان یین گوھلیکری، دناف هەر جفاکەکی دا دکەفیتە ژیر هندەک زالگەها پاشان دەینە هەلبزارتن و ریکخستن و بەلافەکرن ل دویف وان رینمایا ئەوین رەفتاری دگەل رویدانا دکەت دیسان کارئی نقیسەری یی چوارچوئەکرە ژ فەگوھاستنەکا ریکخستی ل سەر وئی پەیوەندیا ب هیز دناقبەرا ئەوئی زال و یین ل سەر زالبووی دا کو دەیتە فەگوھاستن بۆ پەیفین نقیسی ب پیشکەفتنا میژۆی یا رۆمانی دوو تەوهرین هەفدژ ب خوئە دگریت.

رۆمان یا بووی و جهئی پی خوئی گرتی وەکو جورەکی ئەدەبی ل سەر بەرژەوهندین هندەک دیاردین میژۆیی و جفاکی داکو دەربرینی ژئی بکەت، رۆمان شیا وەکو رەگەزەکی هونەری جهئی خوئە گریت ل دەمی بەرسینگی فان دیاردا گرتی و خوئە ل سەر سەپاندی. یان دژی وان راوہستیای. ئەفجا ئەف هەفرکیە ئەوا دبیزنی رۆمان وینەک و جورەکی ئەدەبیە و ئەو رۆلی دی یی پیفە هاتیە نویسیای ل دویف وان کاودانین هاتینە دروستکرن. هەرۆسا هەولداپە هەمی وان تیورا رەد بکەت ئەوین ل دور پەیوەندیا رۆمانی ب جفاکی فە هەمی. لەوما زۆربەیا رەخنەگرین رومانی ب گرنگی دزانن کو دقیت پویتە ب رەگەزین ئافاکرن و ئەندازەیا دەرەکی یا وینئی رۆمانی بەیتە دان، کو هەر دەم هەولدەت ب ئاشکرا پەیوەندیا دناقبەرا ریکخستن و کافلی ئافاکرنا

شەنگستە دناف جفاکی دا دگریت. لەوما هەلگرا راستیەکا واقعی یە ژ هزری فە و بارودوخین ئابوری رۆلەکی باش و جەهەکی باش دفی بواری دا ل ژیر سیبەرا رۆمانی دگریت.

دەستپیکا دورستا خواندنا رۆمانی ب شیوہکی میژوویی یە ب رەنگەکی هونەری هاتیە نقیسین هەرۆکو جورج لوکاش د (تیورا رۆمانی) دا ئەوا ل سالا ۱۹۲۰ دەرکەفتی ئاماژە پی کرە. لوکاش رابوہ ب شلوئەکرنا وا دا بیشیا ئەوین دەاتنە بەرچاڤکرن لی ب شیوہکی هونەری، د چوارچوئا کتیبە خودا لوکاش بەحسی دەستپیکا پیکفە گریدانا شارستانیەتی دکەت کو ب شیوہکی ئەدەبی یی تایبەت دەاتە نقیسین ئەوئی دگوتنی «داستان» پاشی هاتە فەگوھاستن ژ داستان بۆ بەزەساتی و شارستانیا گریکیدا، پاشی قوناغەکا دی دفی بیافی هونەری دا هاتە بەرچاڤکرن. ئەوژی گهورینەکا ریشالی دناڤاکرنا جفاکەکی دی دا دویفدا بابەتین فەلسەفی و رەنگین دی یین ئەدەبی ب خوئە گرتن. تاکو فی فەگوھاستنی ژ داسانی بو رۆمانی هاتە کورن. یان ژ هۆزان بۆ پەخشانی کو شیوازەکی دەربرینی یە، دیسان لوکاش داکوکیی ل سەر وینئی ناوہکی یا رۆمانی دکر و ئەو ریکخستن ئافاهیی وئی و بەرچاڤکرن سەرۆشتی وئی سەربری دەستنیشانکر. هەرۆسا ئەو مەترسیین ب خوئە دیتن دیسان ئەبستراکت کرنا وئی و ژیک جوداکرنا وئی، دیسان لوکاش بەرچاڤکرن پەیوەندیا رۆمانی بەرچاڤکریە ب شیوہکی بایوگرافی ئەوا تا رادەکی ب هەفرکیا میژوویی فە گپدای یان ژى گرنگی دان ب ریزگرتنا رویدانا پاشی ل دور شیوئی وان ریکا ئەوین ئەو رۆمان پی دەینە دناف شەرەنیا پەیدا بونا رویدانادا. وەکو جورەکی هونەری پەیدا بووی. دەستنیشانکرنا جهئی میژۆی و هونەری دگەل رۆنقەکرنا سەرۆشتی وئی مژاوییا رۆمانی. لوکاش

رۆمانی دابهش سی جۆرا دکهت:

ئومیدی ل دهف پهیدا دبیت و فهرزکونا هندهک توخبین خویهتی و دهست بهردان ژوان نارمانجین بی هیفی و بی مفا. کو قارهمان ب ههمی میشکی خوه فی چهندی دکهت. لوکاش فی چهندی ب هشیاری و پیگههشتنا میرین ناف دبهت، چونکی قارهمانی بهرههف دکهت بو میرانیا راستهقینه ئهوا مههم پی راستیا جهانی. دیسان لوکاش چهشنهکی دی دیار دکهت کو دبیت پتر ئهو نیژیکی راستیی بیت و تهفاههتی بیت بو شیوه خرپا بازنهی، چونکی رۆمان خوه ب خوه دوبر دئیخیت و خوه نیژیکی (داستان)ی دکهتهفه و ئهف چهنده دکارین تولستوی دا دیار دبیت.

ب فی چهندی وهسا یا دیارهکو رۆمانی ب وی وینی لوکاش بهرلافکری وهکو رهگهزهکی ئهدهبی کو تیدا چ پرنسیپ و قیهمین رهسن رهنگفه ددهت. ئهوه ههردم بابهتی وی تیدا دیار نینه. نهخاسمه ل دهمی بهرچافکرنا کهسایهتیا ب شیوهکی هشیار و رویدانین نهخوهش. هندهک جارا رۆمانقیس ههولدهت کو هزرا خواندهفانی تیک بشیلت. نهخاسمه د ئیک ئالاندنا فهگیرانی دا و ئهفه وی رادکیشیت کو رۆمانی ب خهمی بخوینیت. ههروهسا دی دستپیکا وی یا ساده بیت و پاشی هیدی هیدی دی بهته دناف رویدانادا.

۱- **رۆمانا ئایدیالی نهبستراکتی:** کو قارهمان دناف رویدانین فی رۆمانی دا ههست ب بهرتهنگیا ئاسۆ و کیم ههستیا وان ب جیهنا ا ئهو د نافدا بهرزه دکهت. لهوما دی ههولا لیگهیریانی ل وان رهوشت و بههایین بهرزه کهت. یان دفی لیگهیریانی دا دی کهفیته داقتین شلوفهکهر و فافارتنی ژلایی وان کهسین دناف فی جیهانا ئایدیالی دا دژین، وهکی (دۆن کیشوت) یا (سرفانتس) یان (سۆر و رهش) یا ستندال.

۲- **رۆمانا دهروونی:** کو قارهمانی ئایدیالی ئهوی ژ نهخوهشیا دۆمدریژ ساخ بوو و ژ وی وههمی ئازادبووی، بی کو ئاماژئی یان ئاخفتنی ب بهرچافکرنا رۆمانسیهتا خوه بکهت، ژ فییری دی کهرستی بهرههف بو شروغهکرنا ناوهکی کو ژیا نا خوه یا سایکولوژی بهرچاف دکهت و پلا هشیاریا خوه ئهوا ههمی تشتین دۆرهیل بهرچاف دکهت دناف فی جیهانا بهلاف. نهخاسمه ل وی دهمی ئهو دزانیتهت کو نهشیت چ تشتا پیشکیشی فی کهتواری بکهت.

۳- **رۆمانا پهروهردی یا بهرههفکرنا ههملهلایه نیا قارهمانی:** پۆلی وی ب دوماهی دهیت پشتی بی

ژیدمیرین قس بابهتی:

۱- گوفا (الفصول) ژماره (۱)، سالا ۱۹۸۳. ل ۸۱.

۲- ههمان ژیدمیر، ل ۷۸.

۳- گوفا (الاقلام) ژماره (۷) یا سالا ۱۹۹۰. ل ۱۱.